

VAKIF ve KÜLTÜR DERGİSİ

ISSN:1301-9287

T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından üç ayda
bir yayınlanır.

Yıl 2, Cilt 2, Sayı 6, Aralık Sayısı 1999

Fiati: 1.000.000 TL. KDV Dahil

Sahibi :

T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Dr. Nurettin YARDIMCI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :

Sadi BAYRAM

Yazı Kurulu :

(Alfabetik Sırayla)

Prof. Dr. Oluş ARIK

Dr. Ramazan AYDIN

Prof. Dr. Aynur DURUKAN

Prof Dr. Beyhan KARAMAĞARALI

Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ

Yrd. Doç. Dr. Fatih MÜDERRİSOĞLU

Dr. Mehmet ÖNDER

Prof. Dr. Orhan Cezmi TUNCER

Prof. Dr. Ayşıl Tükel YAVUZ

Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ

Prof. Dr. Refet YINANÇ

Teknik Yönetmen :

Mehmet NARINCE

İdare Yeri :

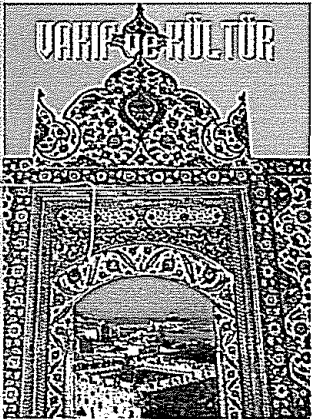
Ziya Gökalp Cad. No :58 Kat: 5

Kolej-ANKARA

Tel: 434 57 48-431 11 90 /482

Faks: 435 73 26

Yazılarındaki fikir ve görüşlerden yazarları sorumludur
Kaynak belirtmek kaydıyla iktibas yapılabilir.

Kapak : Edime Selimiye Camii Hüsnkar Mahfeli
Padışah Odası Girişi (Foto: Sadi Bayram) ve
Kuşadası Öküz Mehmet Paşa Kervan Sarayı
(Foto: Yaşar Güçler)

Ön kapak içi : Eyüp Sultan Türbesi Çinileri
(Foto: Sadi Bayram)

Arka kapak içi : Eyüp Sultan Türbesi Çinileri
(Foto: Sadi Bayram)

ANKARA 2000

Yapım - Üretim: **AJANS-TÜRK Basım ve Basın A.Ş.**

İst. Yolu 7. Km. Necdet Evliyagil Cad. ANKARA

Tel: (0.312) *278 08 24 • Faks: (0.312) 278 18 95

http: //www.ajansturk.com.tr.

Grafik Tasarım: AJANS-TÜRK/Alı AKGÜN

İÇİNDEKİLER

Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL'in Mesajı	2
Başbakan Bülent ECEVİT'in Mesajı	3
Devlet Bakanı Dr. Yüksel YALOVA'nın II. Türkiye Vakıflar Şûrası Açış Konuşması	5
Vakıflar Genel Müdürü Dr. Nurettin YARDIMCI'nın II. Türkiye Vakıflar Şûrası Açılış Konuşması	7
TÜSEV Başkanı Zekai BALOĞLU'nun II. Türkiye Vakıflar Şûrası Açılış Konuşması	9
II. Türkiye Vakıflar Şûrası Komisyonlarına Sunulan Öneriler	10
Çetin ARSLAN - Yrd. Doç. Dr. Fatih MÜDERRİSOĞLU Dünden Bugüne Halfeti	16
Ferruh TORUK Çankırı Darüşşifası	20
Nilgün AÇIK-Prof. Dr. Abdülkerim ABDULKADİROĞLU Vakıflar Bağlantılı Divan Şairleri-II	25
İsmet BİNARK Eski Kitapçılık Sanatlarımız	32
Ethem GÜNEN Tuna	37
K. Hakan TEKİN Ahmed Yesevi'nin Hocası Arslan Baba	38
Dr. Erdoğan EROL Mevlevîlikte Seyyah Vermek ve Konya Mevlevî Dergahında Küstahan Kapısı	43
Adnan ER İcareteynli Gayrimenkuller-Mukataalı Vakıf Topraklarından Alınan Taviz Bedelinin Mahiyeti ve Hukukî Dayanağı	47
Doç. Dr. Halit ÇAL Afyon Şehrinin Kapı Tokmakları	50
Yrd. Doç. Dr. Ali BORAN Ahlak Taşının Osmanlı Döneminde Kullanımı ve Bununla İlgili Bir Arşiv Belgesi	54
Doç. Fatma Eray - Ebru VURAL Konya İli - Doğanhisar İlçesi-Karaağa Kasabası Geleneksel Kadın Giyimleri Üzerine Bir Araştırma	58
Olca Çelik BORATAV Gerilimin Sanata Yansıması	62

AHMED YESEVİ'NİN HOCASI ARSLAN BABA

K. Hakan Tekin

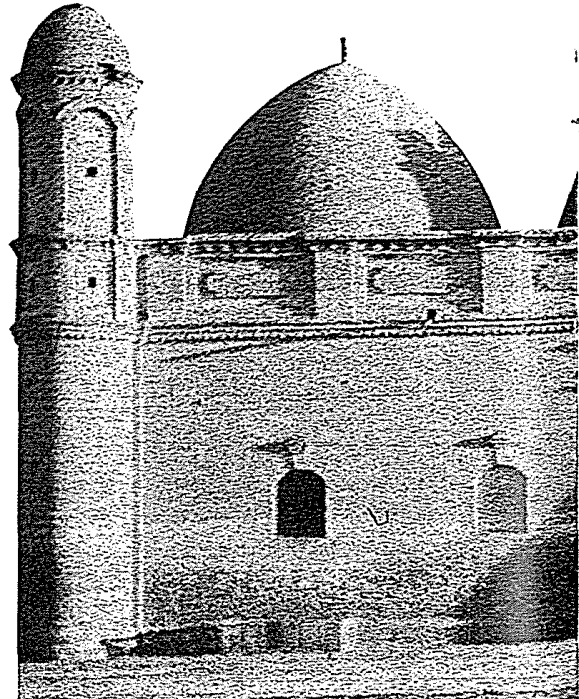
Hoca Ahmed Yesevi ilk eğitimi kendisi yedi yaşında iken vefat eden babası İbrahim Şeyh'ten almıştır. Hoca Ahmed Yesevi'nin gerek kendi hikmetlerinde, gerek çeşitli kaynaklarda manevî feyz aldığı kaynaklar arasında Hz. Hızır Aleyhisselâm ile sohbet ettiği rivayet edilir. Hoca Ahmed Yesevi'nin eğitiminde Hz. Hızır Aleyhisselâmın da payı vardır.

Hoca Ahmed Yesevi'nin manevî eğitim aldığı kaynaklar arasında bir kişi vardır ki, Ahmed Yesevi üzerindeki hakkı inkar edilemeyecek kadar önemli olan bu kişi hiç şüphesiz Arslan Baba'dır. "Baba" veya "Bab" ünvanlarıyla kaynaklarda adı geçen Arslan Baba'nın bu ünvanının, Türkistan'da ve özellikle Fergana Vadisi'nde tasavvuf büyükleri için kullanıldığı bilinmektedir. Hz. Muhammed'in ashabından olduğu bildirilen Arslan Baba, Türkistan'da rivayet edildiğine göre İslâmı öğrenmek maksadıyla Hicaz'a giderek Hz. Ebu Bekir ile görüşmüştür. İslâmı kabul eden ozanlar piri ünlü Korkut Ata ve Orta Asya sufilerinin önde gelenlerinden Çoban Ata ile birlikte Türkistan'a geri dönerek, İslâmı yayma faaliyetlerinin bilinen ilk öncülerinden olmuştur.

Arslan Baba, babasının ölümünden sonra Hoca Ahmed Yesevi'nin, eğitimini üstlendiği gibi, aynı zamanda manevî babası da olmuştur.

Rivayete göre Arslan Baba dört yüz yıl kadar yaşamıştır. Arslan Baba'nın Yesi şehrine gelerek Ahmed Yesevi'yi bulması ve Hz. Muhammed'in kendisine emanet ettiği hurmayı Ahmed Yesevi'ye vermesi ve terbiyesiyle meşgul olması manevî bir işarete dayanıyordu. Rivayete göre; Peygamberimiz H. Muhammed'in duası üzerine Cebrail Aleyhisselâm yiyecek hiç bir şeyi kalmamış olan sahabelere cennetten bir tabak hurma getirir. Orada bulunanlar tabaktan birer hurma alırken bir hurma da yere düşer. Bunu gören Cebrail Aleyhisselâm "*Bu hurma da daha sonra gelecek ümmetinizden Ahmed adlı birinin kısmetidir.*" der. Hz. Muhammed oradakilere sahibine teslim edilmek üzere hurmayı emanet vermek ister. Oradakiler arasında bulunan Arslan Baba, emaneti sahibine teslim etmeye talip olur. Hz. Muhammed emaneti simgeleyen hurmayı Arslan Baba'nın damağına yerleştirip onu nerede ve nasıl bulabileceğini anlatır ve kendisine Ahmed Yesevi'nin terbiyesini de üstlenmesi gerektiğini bildirir. Arslan Baba

yüzyıllarca Ahmed Yesevi'yi arar ve işarete uygun olarak Yesi şehrine gelir ve çocuklar arasında oynarken bulur. Arslan Baba, daha kendisine hurmadan bahsetmeden, henüz küçük olmasına rağmen Ahmed Yesevi, Ondan emaneti kendisine vermesini ister. Bunun üzerine Arslan Baba, damağına dörtyüz yıl sakladığı hurmayı Ahmed Yesevi'ye teslim eder. Ahmet Yesevi Arslan Baba'ya hurmayı kendisine vermekle görevinin bitmediğini, asıl kendisinin içindeki öze sahip olmak istediğini söyler. Bu istek üzerine Arslan Baba, onun eğitimini üstlenir. Arslan Baba'nın terbiyesi ve eğitimi sonucu Ahmed Yesevi, kısa zamanda manevî kemal makamlarını aşmaya başlar.

Arslan Baba, buradaki rivayette efsanevi bir kimlikle karşımıza çıksa da Yesi yakınlarında bulunan tarihi Otrar Şehri'nde adına yapılmış bir türbenin mevcudiyeti, Arslan Baba'nın tarihsel olarak varlığını kanıtlamaktadır.

Ahmed Yesevi, Arslan Baba'nın vefatını takiben kendisine verdiği işarete uyararak o zaman için Türkistan'ın en önemli İslâm merkezi olan Buhara'ya gider. Ahmed Yesevi, Buhara'da devrin önde gelen alim ve mutasavvıfı olan Şeyh Yusuf Hemedani'yi bularak eğitimini devam ettirir.

Hoca Ahmed Yesevi'nin hayatında Arslan Baba'nın çok özel bir yeri olduğu bilinmektedir.

Hoca Ahmed Yesevi, **Divan-ı Hikmet**'inde de Arslan Baba'ya olan sevgi ve saygısını açıkça birçok kez dile getirmiştir.

*"Pişman olmuş asi kulum, aşk yolunda bülbülüm,
Arslan Baba'ya köleyim, kölen olur Hoca Ahmed."*

*"Yedi yaşta Arslan Babaya verdim selâm;
Hak Mustafa emanetini eyleyin armağan
İşte o zamanda binbir zikrini eyledim tamam
Nefsim ölüp lâ-mekâna yükseldim ben işte."*

*"Hurma verip, başımı okşayıp nazar eyledi
Bir fırsatta ahirete doğru sefer eyledi
Elveda' deyip bu âlemden göç eyledi
Medreseye varıp, kaynayıp coşup taşıtm
ben işte."*

*"Yedi yaşta Arslan Babam arayıp buldu;
Her sırrı görüp perde ile sarıp kapadı
'Allah'a hamd olsun, gördüm' dedi, izimi öptü;
O sebepten altmış üçte girdim yere."*

*"Azrail gelip Arslan Babamın canını aldı;
Huriler gelip ipek kumaştan kefen eyledi
Yetmiş bin melek toplanıp geldi;
O sebepten altmış üçte girdim yere."*

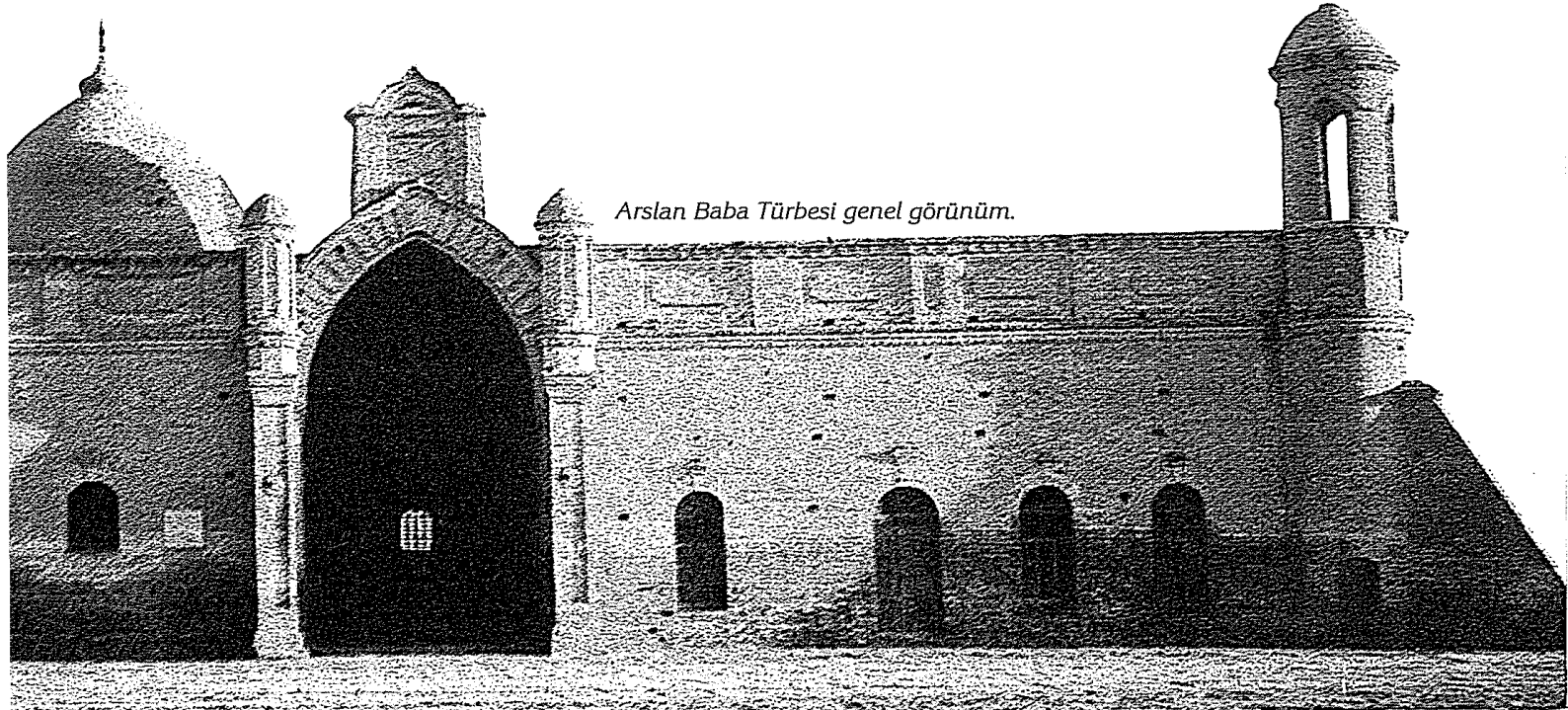
*"Namazını kılıp yerden kaldırdılar
Bir anda cennet içine ulaştırdılar;
Ruhunu alıp 'İlliyyin' cennetine soktular
O sebepten altmış üçte girdim yere."*

*"Arslan Babamı sorsanız, peygambere saygılı
Sahabeler ulusu, Rabb'in seçkin kulu
Yattığı yeri perişan, bir diken kulübesi;
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük."*

*"Çarşamba günü işitip ansızın hazret vârdılar;
Arslan Babanın evine o gün misafir oldular;
Yattığı yeri perişan görüp hayran kaldılar;
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük."*

*"Sahabeler dediler: Arslan Babadır adınız
Arapların ulusu, tertemizdir zatınız
Ten terbiyesi farz dedi, parça salıp yattınız
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük."*

Arslan Baba Türbesi genel görünüm.

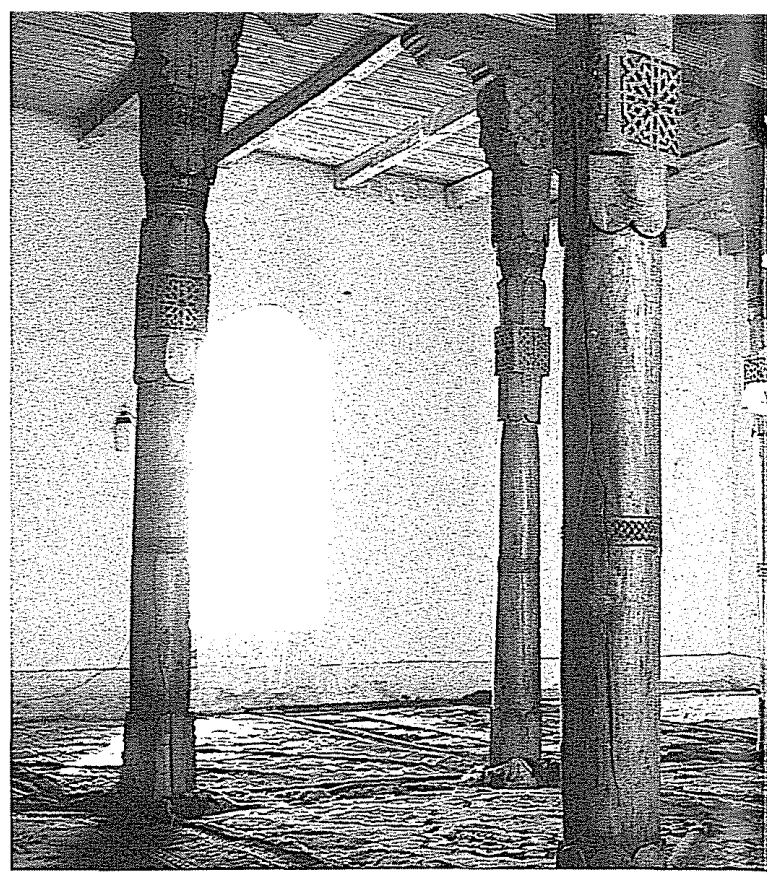
" Yedi yaşta Arslan Baba Türkistan'a geldiler;
Başımı koyup ağladım, halimi görüp güldüler;
Binbir zikrini öğretip merhamet eylediler;
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük.

"Ağzını aç ey çocuk, emanetini vereyim;
Özünü yutmadım, aç ağzına koyayım
Hak Rasul'ün buyruğunu ümmet olsam, işleyeyim
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük.

"Ağzımı açtım, koydular, hurma kokusu eyledi
mest;

İki dünyadan geçip Vallah oldum Hakk-perest;
Şeyh-molla toplandı, alıp yürüdüler el ele
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük."

"Babam dedi: 'Ey oğlum, zorluk vermedin bana
Beş yüz yıldır damakta saklar idim ben sana'
'Özünü siz alıp kabuğunu verdiniz bana'
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük."

"Babam dedi 'Ey yavrum, karşımda dur, öleyim;
Namazını kılıp göm, canı tasadduk eyleyeyim
Yardım eylese Mustafa, İlliyyin Cenneti'ne gireyim'
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük."

"Babam dedi: Ey yavrum, melekler toplanacak
Cebrail iman olup, diğerleri tâbi olacak;
Mikail ve Israil kaldırıp kabre koyacak;
Arslan Babam sözlerini işitiniz teberrük."

"Hikmet eyledi Mirac sözünü Kul Hoca Ahmed
Şükür Allah, Mustafa'ya eyledi evlâd
Arslan Babam hurma verip eyledi sevinçli
Gerçek ümmetseniz, işitip salat-selâm söyleyin
dostlar"

Menkıbeye göre Hoca Ahmed Yesevi 1166 yılında vefat ettikten sonra oldukça mütevazı bir türbeye defnedilmiştir. Emir Timur 1396'da Buhara'nın fethinden sonra Hoca Ahmed Yesevi'nin türbesini ziyaret ettikten sonra buraya muhteşem bir türbe yapılmasını emretmiştir. Türbenin inşaatına başlanır, fakat yapılan duvarlar çok geçmeden yıkılmaktadır. Devamlı yıkılan duvarların yerine yenilerini yetiştirmeye çalışan ustalar, işin içinden çıkamaz hale gelince durumu ulemaya açıklarlar. İstiareye yatan ulema rüyasında Hoca Ahmed Yesevi ile karşılaşır. Hoca Ahmed Yesevi, kendisine hocalık ve manevi babalık yapan Arslan Babanın kabri duruken önce kendisine türbe

Mescid odası destekler. Kubbeden güneydoğuya bakış.

yapılmamasını, bunu kabul edemeyeceğini belirtir. Ertesi gün durum Emir Timur'a açıklanır. Timur, inşaatı yarıda keserek tüm usta ve çalışanları Otrar şehrine yollayıp ilk önce Arslan Babanın türbesinin yapılmasını emreder. Bu emir yerine getirildikten sonra Hoca Ahmed Yesevi'nin türbesi inşa edilebilir.

Çimkent yakınlarındaki Otrar şehrinde bulunan Arslan Baba Türbesi'nin, Hoca Ahmed Yesevi türbesiyle arası yaklaşık 2,5-3 saat kadardır. Türbe, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen plânlı bir yapıdır ve güney bölümü mescit, kuzeyi ise iki ayrı türbe odası olarak düzenlenmiştir. Bu iki türbe odasının güneyinde yalnız tek başına Arslan Baba, diğerinde ise Laşın Baba, Karga Baba ve Şerimbet Azder'in sandukaları bulunmaktadır.

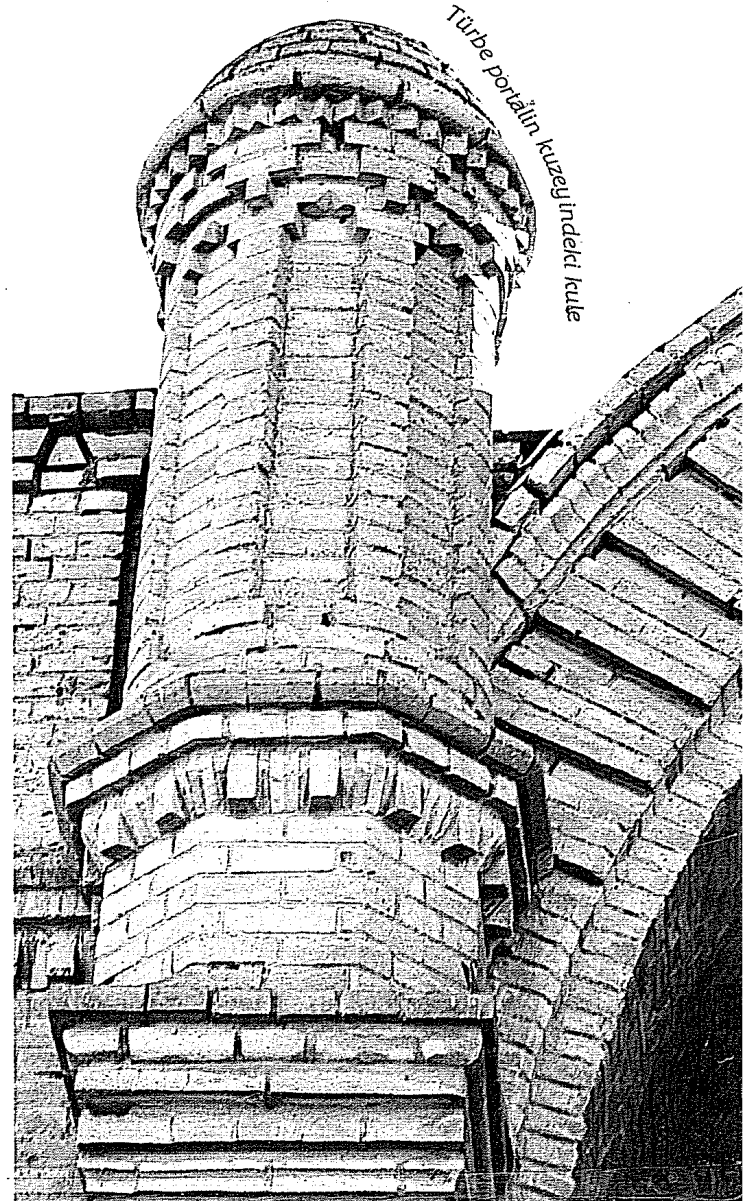
Yapının iki uzun kenarından biri olan batı cephesinin ekseninde, cephe duvarlarından yüksek ve dışarıya çıkıntı yapan sivri kemerli bir eyvan bulunur. Aynı zamanda bu eyvan mescid ve türbe bölümlerini birbirinden ayırır niteliktedir. Bu cepheyi iki köşede yapıya bitişik olarak yerleştirilmiş olan silindirik iki minareye benzer kuleler sınırlar. Bunlardan kuzeydeki tamamen kapalı olup, işlevsel bir özelliği yoktur. Güneydeki, şu anda görülen izlerden minare olarak kullanılmış olabileceği düşünülebilir. Cephe üst seviyede tuğlalardan oluşturulan dikdörtgen şeritlerle hareketlendirilmiştir.

Güney cephe, batı ve doğu cephelerin yaklaşık 1/3 büyüklüğündedir. Cephe tamamen sağır olup tam ortasında mescid odasındaki mihrabın dışı yaptığı çıkıntı görülebilir.

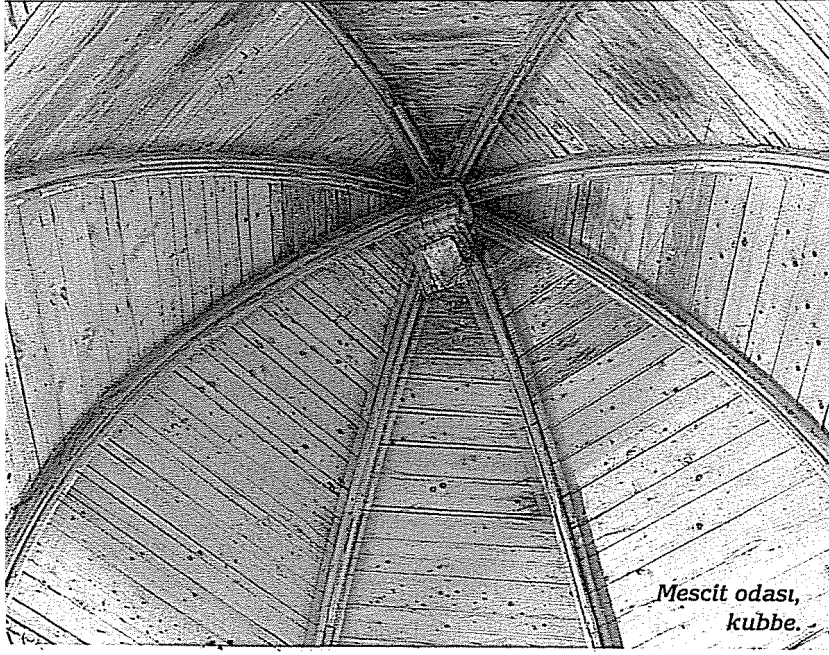
Doğu cephede ise mescid odasına verilmek istenen genişlik sayesinde tek bir düzlemde değil kademeli olarak iki farklı düzlem yansıtır. Türbe odalarının ve ortada bulunan eyvanın duvarları geride iken, mescid odasının duvarı daha yakındır. Mescid odasında bulunan ahşap kubbe dışarıdan sadece bu cepheden görülebilir. İki türbe odasının birer, mescid odasının iki ve ortadaki eyvanın bir penceresi bu cephededir.

Kuzey cephe, güney cephe ile ölçü ve kompozisyon olarak hemen hemen aynı özellikleri yansıtır. Buradaki tek fark beden duvarının üst kısmının aynen batı cephesinde de olduğu gibi tuğlalardan oluşturulmuş dikdörtgenlerle kabartma şeklinde hareketlendirilmiş olmasıdır.

Arslan Baba Türbesi'nin mescid bölümüne kuzey yönündeki yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Doğu ve batı yönlerinde birer oda ile karşılaşılır. Bunlardan batıdaki, yuvarlak kemerli bir girişe sahiptir ve 3,37x2,27 m. ölçülerindedir. Bu odanın batı duvarının ortasında

Türbe portâlin kuzeyindeki kule

Mescit odası,
kubbe.

yine yuvarlak kemerli bir penceresi bulunur. Badanalı olan oda alttan kirişlemeli tavanla örtülü olup herhangi bir süsleme içermez.

Doğudaki oda ise diğerlerinden boyut olarak biraz daha büyüktür. Burası küçük bir müze şeklinde düzenlenmiştir. Burada Arslan Baba ile ilgili kitaplar, el yazma Kur'an-ı Kerim'ler, Arslan Babanın secresi, bir kaç bakır el sanatı ürünü ve yapının mescit odasında bulunan orijinal ahşap desteklerinden ikisi sergilenmektedir. Bu oda da diğeri gibi beyaz badana ile boyanmış ve alttan kirişlemeli tavanla örtülmüştür. Odanın ölçüleri 5,37x3,62 m.dir. Bu odalardan sonra 2,62 m. lik bir koridordan geçilerek mescit odasına girilir.

Mescit kısmı enlemesine dikdörtgen plânlı ve çok desteklidir. Desteklerle harim enlemesine üç sahına ayrılmıştır. Mihrap güney duvardan dışarıya çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmiştir. Mihrabın yanında zeminden 1,32 m yükseklikte iki küçük niş daha yer alır.

Mescit odasının tavanı, ahşap destekleri ve kubbesi tamamen ahşap olup, günümüzde hepsi yenilenmiş durumdadır. Mihrabın önündeki altı ahşap destek sekiz dilimli ahşap kubbeyi taşımaktadır.

Mescit odasının doğu duvarında bir, batı duvarında iki yuvarlak kemerli pencere bulunmaktadır. Mescit odasının orijinalinde kuzeybatıda bir kapısı bulunmakta ise de bu kapı günümüzde kapatılmış durumdadır.

Türbe bölümü ile mescit bölümünün girişleri birbiriyle karşılıklıdır. Güneydeki kapıdan Mescit odasına, kuzey kapıdan da türbe bölümüne geçilir. Türbe bölümü iki kısımdan oluşur. Bu iki kısım hemen hemen plân açısından birbirlerinin aynısıdır.

Türbe bölümüne girişten sonra ilk olarak karşıla-

şılan bölüm asıl olarak haçvari kare plânlıdır. Alt seviyede tamamen kare olan bu bölüm, tabandan 57 cm. sonra 2,21 m. genişliğinde ve 42 cm. derinliğindeki dört eyvanla haçvari plâna dönüştürülmüştür. 5,45x6 m. ölçülerindeki bu bölümde üç sanduka bulunur. Bu sandukalar Laşı Baba, Karga Baba ve Şerimbet Azder'e aittir. Bu bölümün giriş kapısının iki yanında küçük birer pencere bulunur. Doğu ve batı haç kollarında yine üst kısımda farklı boyutlarda iki pencere daha görülür.

Bu bölümün üst kısmında köşelere atılan tromplarla kare mekan sekizgene dönüştürülmüştür. Bu sekizgen de daha küçük boyutlarda sekiz trompla onaltıgene, oradan da yuvarlağa geçilen kubbe kasnağı alttan ve üstten tuğlalarla yapılmış testere dişi motifleriyle çevrelenmiştir. Bu kasnak üzerinde merkezi içinde olan bir hayli derin derin kubbe bulunur. Kubbe yüzeysel silmelerle sekize bölünmüştür. Bu bölüm tamamen tuğla malzemeyle inşa edilmiş olup, kubbe beyaz badanalıdır.

Bu ilk türbe bölümünü geçtikten sonra hemen aynı özellikleri taşıyan Arslan Babanın sandukasının bulunduğu ikinci türbe odasına gelinir. Türbe odası az önce bahsettiğimiz diğer türbe odasından iki basamak daha yüksektedir ve giriş kapısı da daha alçaktır. Arslan Baba'ya duyulan saygı nedeniyle bu uygulama yapılmış olmalıdır.

Girişin de alçak olması türbe odasına giren kişinin ister istemez Arslan Baba'nın huzuruna eğilerek girişinin sağlanması amaçlanmış olmalıdır.

Bu bölümün güney duvarlarında pencere bulunmamaktadır. Bu türbe odası da tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Fakat kubbe ilk türbe odasındaki gibi badanalı değildir. Arslan Babanın sandukasının merkezinde ve doğu-batı doğrultusundadır. Sandukasının ölçüsü ise 4,50x1,190 m'dir.

KAYNAKÇA

- ERASLAN, K. 1998 "Ahmed-i Yesevi" *Yesevilik Bilgisi*, s. 143-157, Ankara; Ahmed Yesevi Vakfı Yayınları; 6.
- KÖPRÜLÜ, F. 1991 *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*. Ankara; Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları No:18.
- ÖZTÜRK, Y.N 1998 "Yesevilik", *Yesevilik Bilgisi*, s. 143-157, Ankara; Ahmed Yesevi Vakfı Yayınları; 6.
- YESEVİ, A. 1993 *Hoca Ahmed Yesevi Divan-ı Hikmet*. (Çev. Dr. Hayati BİCE) Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları /119.
- TÜRER, O 1996 "Hoca Ahmed Yesevi'nin Türk-İslâm Tarihindeki Yeri ve Tasavvufi Şahsiyeti", *Ahmed-i Yesevi Hayatı-Eserleri - Tesirleri* s. 219-241 İstanbul, Seha Neşriyat.